

навливаюцего пріорытет вонешнега — сацыяльнага — над духоўным.

Такім образом, аналіз савременнай амерыканскай кнігі (на прымере творчасці Т. Моррысон і Дж. К. Оутс) убеждае ў агульчелавеческім характэры яе звучання. Несомненна, беларускаму кнігапечатанню надо абратыцца к такому явлению, как зарубежная — в частности, амерыканская — літэратура, запоўніць пака яшчэ пустуючую нішу апублікаванай ў Беларусі амерыканскай кнігі для таго, каб зрабіць творчасць пісатэлей, паэтаў, драматургаў США даступным для чытацэлей і ісьледаватэлей Беларусі.

ЛІТЭРАТУРА

1. A table of new book titles and editions, 2002–2011. - [Электронны рэсурс]. – 2014. – Рэжым даступа: http://www.bowker.com/assets/downloads/products/isbn_output_2002-2011.pdf. – Датадаступа: 04.11.2014.

2. Венедиктова, Т. Д. Літэратура США / Т. Д. Венедиктова // Зарубежная літэратура XX века: учебник для вузов / Л. Г. Андреев [и др.]; под ред. Л. Г. Андреева. – М.: Высш. шк.; Изд. центр «Академия», 2000. – С. 490–518.

УДК 82.09

Н. В. Заяц, дац., канд. філал. навук
(БДПУ, Мінск)

КНІГА «АЗІРНУЎШЫСЯ, НЕ СКАМЯНЕЦЬ...» ЯК АЎТАРСКАЕ РЭЗЮМЭ ЛІРЫЧНАГА НАБЫТКУ ВАСІЛЯ ЗУЁНКА

Тэрмінам “рэзюмэ” (франц. résumé – выкладаць сцісла) прынята называць невялікі падагульняльны тэкст, дзе ў скарочанай форме падаюцца найбольш важныя палажэнні таго ці іншага матэрыялу. Асноўная функцыя гэтай формы заключаецца ў прыцягненні ўвагі аўдыторыі, абуджэнні чытацкага інтарэсу мінімальнымі моўнымі сродкамі. Хоць і

з вялікай доляй умоўнасці, аднак можна гаварыць пра актуальнасць некаторых характарыстык аўтарскага рэзюмэ ў дачыненні да кнігі выбраных твораў.

1. Як і рэзюмэ, кніга выбранага таксама павінна прадставіць тэкст (у нашым выпадку — усю творчасць) аўтара, выявіць квінтэсенцыю яго пошукаў. Пры падрыхтоўцы выбранага перад укладальнікам стаіць неверагодна складаная задача: праз адзінкавае сказаць пра ўсё.

З 1999 г. выдавецтва “Мастацкая літаратура” выпускае серыю адмысловых літаратурна-мастацкіх “рэзюмэ”, аб’яднаных назвай “Беларуская паэзія XX стагоддзя”. Дзякуючы гэтым досыць кампактным па фармаце і аб’ёме кнігам можна атрымаць уяўленне пра лірычную творчасць класікаў і сучаснікаў: М. Багдановіча, У. Дубоўкі, М. Танка, П. Панчанкі, У. Караткевіча, Р. Барадуліна, А. Пісьмянкова і іншых выбітных паэтаў. У 2013 г. у гэтым пачэсным шэрагу з’явіўся і зборнік яркага прадстаўніка філалагічнага пакалення, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі В. Зуёнкі. У кнігу “Азірнуўшыся, не скамянець...” увайшлі выбраныя вершы і фрагменты з паэмнай пенталогіі “Пяцірэчча”. Змешчаныя ў храналагічным парадку, яны ўяўляюць сабой своесаблівую біяграфію пісьменніка — паказваюць, што хвалявала аўтара на розных адрэзках літаратурнага і жыццёвага шляху.

2. Рэзюмэ, як правіла, заўсёды суправаджаецца ключавымі словамі, якія ў сукупнасці з іншымі здольныя прадстаўляць тэкст, даваць яго “пошукавы вобраз”. Ужо пералік назваў у змесце зборніка “Азірнуўшыся, не скамянець...” выяўляе тэматычныя дамінанты лірыкі В. Зуёнкі: “вайна”, “прырода”, “лес”, “вёска”, “горад”, “памяць”, “вечнасць”, “слова”, “паэзія”, “сусвет”, “зоркі”, “агонь”, “сонца”, “Чарнобыль”, “мама”, “хата”, “двор”, “Бог”, “вечнасць”, “малітва”... Акрамя таго, у змесце пазначаны геаграфічныя каардынаты быцця творчасці паэта: рака Нача, вёска Мачулішча, Халопенічы, Узнацк... З самага пачатку, з другой паловы 1950-х, мастакоўскі

погляд В. Зуёнка сягае ад вясковай хаты — да касмічных вышыняў, ад побыту звычайнага чалавека — да лёсу нацыі, ад маленькай былінкі — да “галактычных” філасофскіх праблем, ад гістарычных глыбіняў — да праекцый у будучыню.

3. Рэзюмэ накіравана на тое, каб пасля яго прачытання чалавек, незнаёмы з тэкстам, зразумеў яго сутнасць. Кніга “Азірнуўшыся, не скамянець...” у значнай ступені вырашае гэтую задачу і сведчыць пра зацікаўленасць В. Зуёнка пытаннямі жыцця і смерці, маральнай чысціні асобы, узаемаадносін чалавека з прыродай, захавання нацыянальнай самабытнасці народа. На працягу стагоддзя яны паспяхова разглядаліся пісьменнікам, набывалі ідэйна-сэнсавую аб’ёмнасць, шматграннасць і глыбіню. Акрамя таго, можна заўважыць і асаблівы зуёнкаўскі метада мастацкага даследавання рэчаіснасці, які заключаецца ў аднолькавай увазе да самых простых з’яў і да маштабных сусветных праблем. У творах раскрываецца глабальнае самаадчуванне лірычнага героя, які ў В. Зуёнка амаль заўсёды тоесны асобе аўтара, як часцінкі Сусвету: “Адзінота, самота, згрызота... — / А планета бушуе навокал... / І бяжым статкавацца, каб потым / Уцякаць — далёка-далёка... / Каб забыцца на шумны гармідар, / Засланіўшыся цішынёю... / Я не з тых, каб з такой піраміды / Зноў ляцець у натоўп галавою. / Што бяседы, што вечарынкі — / Я даўно за сабою прыкмеціў: / Мне хапае адной травінкі, / Каб не быць адзінокім у свеце...” [1, с. 156].

У розны час даследчыкі адзначалі то анімістычны, амаль што паганскі погляд В. Зуёнка на свет (“Першы гром”, “Здзіўленне — подых абнаўлення...”, “Тры вышыні...”), то знаходзілі ў яго лірыцы элементы навуковага пазнання (“Агонь”, “Стыхія і розум дарог...”, “Касмічная вестка”), то звярталі ўвагу на праявы рэлігійна-хрысціянскага светапогляду (“Над жытам дамоўку нясём...”, “Ойча наш...”, “Маленне”). Нягледзячы на

дамiнаванне той ці iншай прыкметы ў розны час, можна гаварыць пра iх пастаяннае суiснаванне i ўзаемадапаўненне, пра своеасаблiвы першасна-пачуццёвы касмаганiзм мыслення В. Зуёнка. Асаблiва ў натурфiласофскай лiрыцы адзiным i непадзельным аб'ектам мастацкага даследавання выступае трыяда "Прырода – Космас – Бог" ва ўзаемадачыненнi з чалавекам. Таксама паказальны ў гэтых адносiнах верш-запавет 1994 г., прысвечаны ўнуку: "Знай: калi з'явіўся ты на свеце, / Значыць, хтосьцi думаў пра цябе. – / Космасу, Прыроды, Бога дзецi – / Мы заслон Хаосу, што ў гульбе / Дзiкага, сляпога беспрасвецця / Без душы i розуму гiбеў. / Знай: усё асвечана ў Прыродзе – / Кожны мае свой высокi знак. / Вольны быць пад сонцам на выгодзе / Чалавек i дробненькi чарвяк, / То жывi i ты з усімi ў згодзе, / Злу не патакаючы аднак..." [1, с. 120].

4. У добрым рэзюмэ не павiнна быць палажэнняў, якiя дапускаюць неадназначныя трактоўкi, патрабуюць дадатковых тлумачэнняў. Гэта сцвярджэнне правамоцнае ў адносiнах да зборнiка "Азiрнуўшыся, не скамянець...". Аднак неабходная наступная рэмарка: у паэта ўвогуле няма выпадковых i прахадных твораў, бо ён нiколі не публікаваў вершаў, што не дацягваюць да ўзроўню выбранага, за якiя б трэба было апраўдвацца, спасылаючыся на эпоху ці на нявопытнасць. Таму цяпер ён можа са спакойным сумленнем сказаць: "Азiрнуўшыся, не скамянею: / Сам пажаў, што — сам жа — пасеяў. / I нi ўдачы сваёй, нi вiны / Не ўступлю i за тры цаны. / I нiхто: нi Бог i нi людзi — / Так, як сам, мяне не асудзiць..." [1, с. 169].

5. Рэзюмэ павiнна быць кароткiм i ўтрымліваць самую важную iнфармацыю. Гэтак i ў выбранае ўключаецца толькi паказальнае, рэпрэзентатыўнае — тое, што найбольш ярка прадстаўляе пiсьменнiка. В. Зуёнку, доўгi час галоўнаму рэдактару часопiсаў "Бярозка" i "Маладосць", добра вядома рэдактарская справа — такi вопыт найлепшым чынам паўплываў на мастацкую якасць i

“выбранасць” уласнай паэзіі. Дарэчы, здадзены ў выдавецтва аўтарскі рукапіс утрымліваў больш лірычных твораў. У кнігу ж увайшлі вершы, адабраныя рэдактарам В. Шніпам, які, відаць, кіраваўся ўласным адчуваннем слова ды прымаў пад увагу абмежаваны аб’ём серыі.

6. Рэзюмэ дакладна і адэкватна перадае тэкст арыгінала. Гэты тэзіс асабліва прымянімы да змешчаных у зборніку фрагментаў ліра-эпасу “Пяцірэча”. У томe выбранага пенталогія займае 83 старонкі — прыблізна трэцюю частку ад аб’ёму арыгінальнага тэксту. Безумоўна, такі спосаб прэзентацыі твора не самы лепшы, тым не менш урыўкі з паэм “Сяліба”, “Прыцягненне”, “Маўчанне травы”, “Лукам’е” і “Падарожжа вакол двара” хоць і часткова, але даюць уяўленне пра ідэйна-эстэтычны змест пенталогіі.

“Лукам’е”, “Сяліба” і “Прыцягненне” аб’яднаны ў паэтычную трылогію пад агульнай назвай “Агонь і сонца” з аўтарскім падзагалоўкам “Паэма Радзімы”. Агульнае для іх — нязгаснае пачуццё любові да Радзімы, клопат пра ўвесь Сусвет: ад берагоў рачулкі Начы да недасяжных планет, ад даўняй крывіцкай сялібы да Сялібы-Зямлі. У трылогіі судакранаюцца розныя часавыя і прасторавыя сферы: сівая мінуўшчына, глыбіні вякоў (“Лукам’е”) — сучаснасць (пераважна “Сяліба”) — будучыня, касмічныя вышыні (“Прыцягненне”). “Маўчаннем травы” і “Падарожжам вакол двара” аўтар аддае даніну памяці бацькі Васіля Захаравіча і маці Куліны Канстанцінаўны. У абодвух творах праз аповед пра асабістае (лёс сваёй сям’і, страту маці) паэт стварае эпапею лёсу беларусаў на працягу шчодрэга на драматычныя падзеі XX стагоддзя: войны, калектывізацыя, рассяляньванне вёсак, Чарнобыль...

7. Аўтарскае рэзюмэ абмежаванае па аб’ёму, які складае не больш 1/3 ці 1/4 арыгінала. Відавочна, кніга “Азірнуўшыся, не скамянець...” не адпавядае гэтаму патрабаванню — вынікам паўвекавой літаратурнай дзейнасці пісьменніка з’яўляецца значна больш багаты

мастацкі плён. Нягледзячы на гэту “жанравую неадпаведнасць”, ёсць спадзяванне, што “рэзюмэ” выканае сваю асноўную задачу: знаёмства з ім стане добрым стымулам для чытача далучыцца да творчасці В. Зуёнка.

ЛІТАРАТУРА

1. Зуёнак, В. «Азірнуўшыся, не скамянець...»: вершы, фрагменты з паэм / В. Зуёнак. – Мінск: Маст. літ., 2013. – 270 с.

УДК 655.5(075.6)

Д. П. Зылевіч, дац., канд. філал. навук
(БДТУ, г. Мінск)

«ЖАНОЧЫ» РАМАН У СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ ВЫДАВЕЦКАЙ ПРАКТЫЦЫ

Любоўны раман — адзін з самых папулярных жанраў масавай літаратуры. Сёння мы ўжо можам гаварыць аб наяўнасці масавай літаратуры ў Беларусі, таму што, па-першае, яна стала камерцыйнай, па-другое, прафесійнай, а менавіта гэтыя крытэрыі літаратуразнаўца М. Чарняк называе паказчыкамі наяўнасці масавай літаратуры [3, с. 11].

Мэта нашага даследавання — выявіць статус любоўнага рамана ў сучаснай выдавецкай практыцы Беларусі, яго адпаведнасць жанравым патрабаванням. Для рэалізацыі мэты вырашым наступныя задачы: назавём жанравыя патрабаванні і прааналізуем іх наяўнасць у беларускіх творах; назавём выдавецтвы, якія выпускаюць любоўныя раманы; ахарактарызуем рэдакцыйна-выдавецкую падрыхтоўку гэтых твораў.

Спачатку неабходна вызначыцца з тэрміналогіяй. З. Каханскі піша: «Адсутнасць у беларускім літаратуразнаўстве тэрміналогіі робіць амаль немажлівым апісанне асобных з’яваў масавага мастацтва. Не варта казаць пра тое, што ўласна феномен кумерцыйнай культуры застаецца пакуль што *terra incognita* як для айчынных мастацтвазнаўцаў, так і для філолагаў» [2]. Сам З. Каханскі ўжывае тэрмін *ружовы* раман (калька з